

Yttrandefrihetskommittén

Ju 2003:04

Nils Funcke

nils.funcke@justice.ministry.se

0730 – 73 88 51

Pressetiken och integriteten – en genomgång av PON:s praxis

1. Inledning	1
2. Det självsanerande systemet	2
2.1 Systemets framväxt	2
2.2 Regelverket	3
2.3 Regelverkets räckvidd	6
2.4 Systemets framtid	6
3. PON:s praxis	8
3.1 Kommitténs genomgång	8
3.2 PON 2009	8
3.2.1 Övergripande om PO/PON 2009	9
3.2.2 Övergripande om fällningarna	9
3.2.3 Vad fällningarna avser	10
3.2.4 Särskilt om fällningar vad gäller den personliga integriteten..	16
3.2.5 Integritetskränkningar på ledar- och debattplats	21
3.2.6 Särskilt om webbpubliceringar	22
4. Kommentarer, frågor och slutsatser	23
4.1 Lagen och självsaneringen skapar etiken	23
4.2 Lagen och det pressetiska regelverket	23
4.3 Frågeställningar	25
4.3 Det fortsatta arbetet	26

1. Inledning

Som ett led i kommitténs arbete med integritetsfrågan är det av intresse att försöka få en bild av i vilken utsträckning det förekommer integritetsintrång inom grundlagens tillämpningsområde.

En genomgång av databaser, webbplatser, med frivilliga utgivningsbevis har gjorts i PM 60. Slutsatsen av genomgång var att det inte förekommer några allvarliga integritetsintrång på de drygt 200 granskade webbplatserna.

Syftet med denna PM är att fortsätta kartläggningen av i vilken mån integritetsintrång förekommer och vad de avser. Det görs utifrån beslut fattade i pressens ”hedersdomstol”, Pressens Opinionsnämnd (PON).

Promemorian innehåller också en historisk bakgrund till det självsanerande systemet och något om dess framtid. Här görs också ett försök att beskriva den avvägning mellan integriteten och allmänhetens rätt att få veta som publicister har att göra.

Det har varit nödvändigt att begränsa arbetet av tidsskäl. I avsnitt 3.2 redogörs för dessa begränsningar. Promemorian bör ses som en form av pilotstudie som behöver utvecklas för att slutsatser om trender m.m. ska kunna dras.

2. Det självsanerande systemet

2.1 Systemets framväxt

Diskussionerna om vad som bör publiceras och hur detta ska ske har pågått lika länge som vi haft en modern press. I slutet av 1800-talet var det vanligt att huvudredaktörer, chefredaktörer, även satt i riksdagen. De första dokumenterade stegen mot en mer formaliserad diskussion och senare också prövning av publiceringar togs 1868. På dagordningen för det första s.k. publicistmötet stod bl.a. frågan om användandet av bulvaner som utgivare borde förbjudas. Men framför allt diskuterades vad som kunde göras för att motverka ”skandalpressen” som ansågs dra ned anseendet för hela pressen.

Ytterligare ett steg togs när Publicistklubben (PK) bildades 1874 med uppgift att höja pressens status och förtroende hos allmänheten. På PK:s sammankomster diskuterades problemet med ”notisjägare”. Det var den tidens ”paparazzis”, som mot betalning per rad frossade i detaljer om enskildas liv och leverne. Uppgifterna hämtade de bl.a. från rättegångar i domstolarna. Denna bevakning borde skötas av ”insiktsfullt folk” och inte av ”förste bäste slusk”, menade PK.¹

Det första regelverket, eller rättare sagt rekommendationen, utfärdade PK år 1900. PK satte bl.a. fingret på betydelsen av att vara varsam med uppgifter om unga som begår brott.

¹ Citaten hämtade ur standardverket om presstikens framväxt *Publicistiska seder* av Lennart Weibull och Britt Börjesson.

Pressens Opinionsnämnd (PON) startade sin verksamhet 1916. Ledamöterna utsågs av PK, Svenska Tidningsutgivareföreningen och Svenska Journalistföreningen med en hög jurist som ordförande. PON hade som uppgift att lösa tvister mellan tidningsföretag och mellan tidningsföretagen och deras anställda. Den skulle även lösa publicitetsfrågor, vilket sedan blivit dess enda uppgift. Nämnden hade att pröva om enskilda publiceringar levde upp till de pressetiska kraven.

Omfattningen var synnerligen blygsam i starten och verksamheten låg nere helt under andra världskriget. Även när den återupptogs efter världskriget var antalet ärenden få och uppgick till runt 20 per år under 1950-talet. Därefter ökade verksamheten successivt.

Under 1960-talet riktades stark kritik mot pressen från tongivande riksdagspolitiker. Motioner skrevs med krav på statliga ingripanden. Det var under detta tryck som PON ändrade karaktär från en renodlad branschorganisation till ett organ där även allmänhetens representanter tog säte. Reformeringen av systemet 1969 innebar också att Allmänhetens Pressombudsman (PO) inrättades.

Till de tre ursprungliga instiftarna av PON har Sveriges Tidskrifter tillkommit som huvudman. De fyra organisationerna leder PON:s och PO:s arbete genom Pressens Samarbetsnämnd, som också utser PO.

2.2 Regelverket

De etiska reglerna för press, radio och tv – pressetiken i vardagligt tal – har naturligtvis inte varit opåverkade av samhällets och pressens utveckling. I början av 1900-talet, när brottslingar i första hand skulle straffas, var huvudregeln att de nämndes med namn i pressen.

Under 1960- och 1970-talet förändrades synen på brottslingarna och kriminalpolitiken inriktades på behandling i stället för straff. De kriminella skulle rehabiliteras och återbördas till ett normalt liv. Enligt forskare vid Göteborgs universitet förändrades därmed pressens syn på namnpubliceringar. År 1920 identifierades 90 procent av brottslingar. Förhållandet utvecklades till det omvända till 1985 då 90 procent av brottslingarna anonymiserades.

Efter 1985 har det blivit vanligare att ange namn på dem som begår kriminella gärningar.²

² Börjesson/Weibull, Publicistiska seder.

Vid den senaste mer genomgripande förändringen av de etiska reglerna som gjordes 1990 tillkom det som brukar kallas "portalparagrafen". Förändringen innebar att man gick från en mer formaliserad bedömning med regelrätta tabeller till en uppmaning till journalister och utgivare att "tänka själva".

Portalparagrafen inleds med att slå fast att press, radio och tv ska ha "största frihet inom ramen för TF och YGL" att granska och publicera sådant som är av vikt för medborgarna.

Därefter följer stycket med den allmänna uppmaningen:

Etiken tar sig inte i första hand uttryck i en formell regeltillämpning utan i en ansvarig hållning inför den publicistiska uppgiften. De etiska reglerna för press, radio och tv skall vara ett stöd för den hållningen.

Efter denna maning följer under sex rubriker 17 publicitetsregler som ska tjäna som stöd vid publicistiska avgöranden.³

De punkter som är av särskilt intresse för denna framställning är maningen i portalparagrafen om att "skydda enskilda mot oförskyllt lidande genom publicitet" samt punkterna 7 – 11 och 15 – 16.

Punkterna 7 och 15 i kombination kan sägas sammanfatta "reglerna" om integriteten och ge anvisningar vad utgivare, journalister, fotografer, redigerare och övriga inblandade bör beakta.

7. Överväg noga publicitet som kan kränka privatlivets helgd. Avstå från sådan publicitet om inte ett uppenbart allmänintresse kräver offentlig belysning.

15. Överväg noga konsekvenserna av en namnpublicering som kan skada människor. Avstå från sådan publicering om inte ett uppenbart allmänintresse kräver att namn anges.

Som en konsekvens av punkt 15 följer en uppmaningen i punkt 16. Om namn inte anges bör inte t.ex. kön, titel, nationalitet eller andra uppgifter lämnas så att en enskild kan identifieras. Denna varsamhet bör enligt reglerna även iakttas när det gäller bildpubliceringar.

Till pressetikens vardag hör att avgöra vilka följder en publicering kan få för enskilda. Ofta under tidspress ska en avvägning mellan uppgifter som kan identifiera en enskild enligt punkt 15 och integritetskänsliga uppgifter enligt punkt 7 göras. Det gäller att hitta en väl avvägd mix, kombina-

³ Se www.po.se/regler.

tion, av dessa ofta motstridiga intressen som inte leder till publicitetsskada utan att viktig information undanhålls allmänheten.

Det kan vara av stort allmänintresse att publicera synnerligen integritetskänsliga uppgifter om t.ex. hälsa för att belysa en medicinsk- eller samhällsfråga. Publiceringen är däremot inte alls försvarlig om uppgifterna kopplas till en person som läsarna, tittarna och lyssnarna kan identifiera.

Detta kan också uttryckas så att ju tydligare identifiering desto större anledning att vara återhållsam med personuppgifter och ju fler integritetskänsliga uppgifter desto viktigare att överväga en anonymisering. Det är en balansgång mellan allmänintresset och den enskildes rätt till personlig integritet. Hur kombinationen av identifiering och integritetskänsliga uppgifter påverkar publicitetsskadan åskådliggörs i illustrationen sist i denna PM.

Det är dessa avvägningar som PO och PON med facit i hand har att göra. Frågan som ska besvaras är om en anmäld publicering har förorsakat en enskild person publicitetsskada.

Som kommer att framgå av exemplen nedan föregås PO och PON:s beslut av en diskussion mellan tidningen och PO/PON. Diskussionen rör i många fall om tidningen gjort tillräckligt för att anonymisera en enskild. Medan tidningen hävdar att endast de som redan kände till ett fall kunde identifiera personen kan PO/PON komma till slutsatsen att genom summan av olika detaljer kan ytterligare personer få kännedom om vem den omskrivne är.

Det förekommer också att PO/PON finner anledning att dela ut klander även i de fall där kretsen av personer som kan identifiera en omskriven inte utökas av artikeln. Då handlar det i stället om att de som redan vet vem publiceringen avser får veta detaljer som de inte kände till tidigare.

Något facit att slå i vid dessa frågeställningar finns inte. Slutsatserna baserar sig på mer eller mindre kvalificerade bedömningar med publiceringen, den anmäldes synpunkter och tidningens svar som grund. PON och PO gör ibland inte samma bedömning och ibland är ledamöterna i PON oense.

I de fall PO anser att skada har uppkommit hänskjuter PO ärendet till PON för avgörande. Om nämnden inte friar utan instämmer i PO:s bedömning kan den besluta om klander enligt en tregradig skala. Antingen har den ansvarige för publiceringen "åsidosatt", "brutit mot" eller "grovt brutit mot" god publicistisk sed.

2.3 Regelverkets räckvidd

Något missvisande talas det ofta om de ”pressetiska” reglerna. Men precis som rubriken – Etiska regler för press, radio och tv – säger omfattar de även etermedierna. Sveriges Radio, Sveriges Television och Utbildningsradion samt TV4 har ställt sig bakom reglerna och förbundit sig att följa dem.

Däremot prövar inte PO och PON public service-företagen och TV4. Verksamheten i stort och anmälningar mot publiceringar i dessa medier handläggs och bedöms av en särskild nämnd inom Myndigheten för radio och tv. Ledamöterna i denna Granskningsnämnd för radio och tv utses av regeringen och prövar publiceringar och verksamheten utifrån radio- och tv-lagen (2010:696). För den licensfinansierade verksamheten sker prövning också utifrån de sändningsvillkor regeringen utfärdat och i fallet med TV 4 enligt tillstånd utfärdat av Myndigheten för radio och tv.

PO och PON bedömer publiceringar i periodiska skrifter som den som ansett sig utsatt för lidande själv eller genom ombud anmält till PO. Under början av 2000-talet granskade PO/PON på försök även vissa webbplatser. Denna verksamhet har nu permanentats. De webbtidningar som omfattas är de som ägs av företag anslutna till Tidningsutgivarna eller Sveriges Tidskrifter. Därmed omfattar granskningen lejonparten av den svenska dags-, vecko- och månadspressens webbpubliceringar.

Sedan januari 2011 finns möjlighet för de webbplatser som har skaffat sig frivilligt utgivningsbevis att ansluta sig till det självsanerande systemet. Denna möjlighet har Pressens samarbetsnämnd ännu inte marknadsfört till de drygt 700 webbplatser som i dag har frivilligt utgivningsbevis.

Precis som när det gäller TF och YGL görs ingen pressetisk granskning av yttranden som inte har godkänts av utgivaren före publicering. Omodererade kommentarer på chattar och bloggar etc. prövas inte.

Det pressetiska systemet är till för att enskilda – de må vara kändisar, myndighetsföreträdare eller privatpersoner – ska kunna få upprättelse om de har lidit skada. När det gäller företag och organisationer tar PO/PON endast sig an anmälningar som avser rätten att lämna genmäle.

2.4 Systemets framtid

Det pågår en livaktig diskussion inom Pressens samarbetsnämnd om systemets framtid. Även radio- och tv-företagen har bjudits in för att se om systemet kan utvecklas till en Medieombudsman och en Medieopinionsnämnd (MO och MON).

Grundtanken är att MO/MON ska pröva om en enskild lidit publicitetsskada oavsett i vilket medium publiceringen har skett. Det framstår som ologiskt för enskilda att i stort sett samma publicering med likartad publicitetsskada ska bedömas med olika mått och av olika instanser. Det menar den arbetsgrupp inom Pressens Samarbetsnämnd som har utrett förutsättningarna för en utvidgning av den pressetiska granskningen.

Många traditionella medier publicerar sig i dag genom en rad kanaler utöver papper. Det sker genom webbplatser, radio, tv, appar till telefoner och läsplattor. Det handlar om material som är gemensamt men även sådant som är unikt för respektive plattform. Det råder i dag viss osäkerhet om PO/PON ska granska yttranden som distribueras av ett etablerat medieföretag via t.ex. iPad.⁴

En annan fråga som diskuteras och där åsikterna går starkt isär är om en framtida MO/MON ska bedöma om journalister följer de yrkesetiska reglerna. Yrkesetiken består av en samling av råd som utmejslats ur Journalistförbundets hederspraxis. I dessa manas den enskilde journalisten att visa hänsyn till ovana intervjupersoner. Här finns också en allmän uppmaning att visa hänsyn ”vid fotograferingsuppdrag samt vid anskaffning av bilder, särskilt i samband med olyckor och brott”.⁵

Utredningens huvudsyfte är enligt Samarbetsnämndens uppdrag till arbetsgruppen att ”bevara en god publicistisk och journalistisk etik”. Men därtill är förhoppningen att ett utvidgat självsanerande system med fler intressenter ska ”motverka repressiv lagstiftning och annan juridisk påverkan”.

Public service-företagen står redan under en sådan form av juridisk påverkan och tillsyn. De tre företagens verksamhet styrs inte bara av grundlagarna och radio och tv lagen utan även av de särskilda sändningsvillkor som regeringen utfärdar. Därtill granskas deras verksamhet av Granskningsnämnden för radio och tv.

Enligt företrädare för public service-företagen skulle de inte passa in i ett medieetiskt samarbete. Till skillnad mot TV4 ställer de sig därför tydligt avvisande till att ingå i samma system för prövning av pressetiken som dags-, vecko- och månadspressen.

⁴ Vid ett seminarium 2011-01-02 kunde inte PO eller utgivaren för Expressen svara på frågan om tidningens publicering på iPad faller inom PO/PON:s granskning.

⁵ Yrkesetiken består av 13 punkter med rubriken ”Journalistens integritet” och finns att tillgå på www.po.se/regler.

3. PON:s praxis

3.1 Kommitténs genomgång

Inom ramen för denna promemoria har det endast varit möjligt att granska PON:s beslut under en begränsad tidsperiod. Det har därmed inte varit möjligt att över tid se vilken typ av ärenden som dominerar och om nämndens bedömningar har förändrats.

I PO:s årsberättelser kan man utläsa vilken fråga PO ansett stått mest i fokus för arbetet under året. Något år har PO noterat att det förekommit ovanligt många anmälningar och beslut om intervjuer med barn och ungdomar. Ett annat år har PO uppmärksammat granskningar som varit närgångna mot anhöriga och offer. Ett år har bildpubliceringar uppmärksammas särskilt och i ytterligare en annan årsberättelse satte PO fingret på bristande källkritik och såg ”farhågor” för att systemets trovärdighet undergrävdes genom att tidningar hade förmått enskilda att dra tillbaka sina anmälningar mot att de fått materiell gottgörelse.

3.2 PON 2009

Kommittén har gått igenom PON:s beslut 2009.⁶ Sammanställningen nedan gör inte anspråk på att ge en fullständig bild av verksamheten. Det har varit nödvändigt att koncentrera granskningen till fällande beslut. Därvid har hänsyn inte tagits till om nämnden varit enig eller inte. På motsvarande sätt redogörs som regel inte för när PO har velat fria medan PON fällt och vice versa.

Eftersom kommittén har ett särskilt intresse av frågor som berör den privata sfären lyfts dessa fram särskilt. Någon granskning av de publiceringar som lett till fällande utslag har inte gjorts. PO:s och PON:s beslut värderas eller ifrågasätts därför inte i denna PM.

Friande utslag ger i lika hög grad som fällande beslut en bild av hur pressetiken tillämpas i praktiken. Det får ses som en brist att dessa utslag inte tas upp i denna PM. Men det har hittills inte funnits utrymme för att gå igenom de friande besluten. Av samma skäl har tidningarnas svaromål inte gått igenom i detalj.

Eftersom genomgången endast omfattar ett år går det givetvis inte att ur den utläsa några trender vad gäller omfattning och karaktären av integri-

⁶ Visserligen är PON:s beslut under 2010 tillgängliga. Men eftersom varken PON:s statistik eller PO:s betraktelse över 2010 är klara har 2009 valts för denna genomgång.

tetsintrången. Inte heller går det att se om bedömningen av dem förändrats över tid.

3.2.1 Övergripande om PO/PON 2009

Någon mer övergripande bild av verksamheten går dessvärre inte att urskilja ur PO:s årsberättelse för 2009. I stället för att ta upp någon eller flera pressetiska frågor och försöka se någon trend handlar årsberättelsen främst om verksamhetens lokalisering och relationen till en av huvudmännen. Den får anses ha ett lågt allmänintresse.

Av statistiken för 2009 framgår att det under året inkom 331 anmälningar. Även om det finns år med betydligt fler anmälningar, t.ex. under mitten på 1990-talet då anmälningarna låg på runt 430, ligger antalet anmälningar i samma härad 2009 som de närmaste åren innan.⁷ Ett relativt stort antal av de 331 anmälningarna föll inte inom PO/PON:s granskningsområde och skrevs därför av direkt.

Under året överlämnade PO 73 ärenden till PON för avgörande. Ytterligare 45 fall hamnade hos PON sedan anmälare hade överklagat PO:s friande utslag.

Nämnden i sin tur avgjorde sammanlagt 114 ärenden under 2009. Av dessa friades tidningen i 56 fall medan PON uttalade klander i 55 fall och avvisade tre anmälningar. Av de klandrade ansåg PON att det fanns skäl att i 41 fall uttala att tidningen hade "brutit mot god publicistisk sed" medan den mildare formen av klander "åsidosättande av god publicistisk sed" uttalades i 14 fall. I inget fall fälldes någon tidning för att "grovt ha brutit mot publicistisk sed". Av de fällande utslagen avgavs skiljaktiga meningar i 10 ärenden.

3.2.2 Övergripande om fällningarna

De 55 fällningarna under året fördelar sig på 44 tidningar. Bland de klandrade finns renodlat lokala tidningar, större regiontidningar och storstadstidningar. Samtliga tre kvällstidningar finns med i klanderligan, som toppas av Aftonbladet med fem fällningar plus en sjuätte fällning för tidningens webbupplaga. Bland de klandrade finns också ett antal tidsskrifter men däremot ingen veckotidning eller om man så vill "skvaller-tidning".

Efter Aftonbladet kommer Norrländska Socialdemokraten med tre fällningar följt av fem tidningar med varderas två fällningar. Därutöver fö-

⁷ PO:s och PON:s årsberättelse 2009 finns tillgänglig på www.po.se.

rekommer ett antal tidningar med en fällning vardera. I några fall avser de fällande besluten enbart webbpubliceringar.

3.2.3 Vad fällningarna avser

Någon kategorisering av anmälningarna eller fällningarna görs varken av PO eller PON. I utlåtanden och beslut hänvisas aldrig heller till en specifik punkt i de Etiska reglerna för press, radio och tv.

Av besluten framgår emellertid att fällningarna många gånger avser flera punkter i den pressetiska regelsamlingen. Det kan gälla att kravet på rätt till samtidigt genmäle inte uppfyllts vilket lett till publiceringar av uppgifter som felaktigt pekat ut någon som brottslig. I andra fall har enskilda framställts som brottsliga samtidigt som uppgifter av integritetskänslig art publicerats. Och i åter andra fall har det brustit i källkritiken vilket har lett till integritetskränkningar.

Trots sådana överlappningar och svårigheten att klassificera vissa fällningar görs det här ett försök till en grov indelning av fällningarna.

Brott och klandervärt leverne

Det tillhör den dagliga verksamheten inom alla medier att rapportera om brott och kriminella. Det gäller allt från småstöld, till misshandel, mordbrand och andra grova brott. Frågorna har inte bara ett stort intresse bland allmänheten utan får också anses ha ett allmänintresse.

Den avvägning redaktionerna har att göra är i vilken utsträckning de som begått brott ska namnges. I de flesta fall publiceras inte namnet på den som grips, åtalas eller fälls i domstol. De närmast berörda eller de som av andra skäl känner till vem som begått gärningen kan även utan namn eller detaljer som regel räkna ut vem som åsyftas, t.ex. bakom ett fingerat namn. Men när saken beskrivs i t.ex. lokaltidningen kan detaljerna bli så många eller avgörande att brottslingens identitet blir känd även i en vidare krets.

Det är sådana identifieringar som många av de 20 fällningarna i denna kategori gäller.⁸

⁸ Till denna grupp har förts PON:s expeditonsärenden med nummer: 6, 9, 10, 28, 33, 57, 59, 65, 70, 72, 78, 81, 84, 85, 88, 96, 97, 100, 109 och 112.

Tre fall får exemplifiera PON:s praxis när det gäller publiceringar som ansetts ha gått för långt i det här avseendet.

Två artister misstänktes för sexualbrott i samband med en konsert i en medelstor stad. Uppgifter om deras ålder samt när och var de hade framträtt angavs i lokaltidningen. Dagen efter publiceringen lades förundersökningen mot de två artisterna ned. Genom att i ett så tidigt skede skriva om anklagelserna och ge sådana uppgifter att de två kunde identifieras hade tidningen, menade PO, förorsakat artisterna en ”oförsvarlig publicitetsskada”. PON delade PO:s bedömning och fann att tidningen brutit mot god publicistisk sed.

En läkare som hade anmälts 23 gånger till HSAN (Hälso- och sjukvårdens ansvarsnämnd) fick i en tidningsartikel stark kritik från några patienter. De menade att de hade hotats och straffats av läkaren när de varit intagna på behandling mot sitt missbruk. Anmälningarna mot läkaren hade inte i något fall lett till att HSAN riktat kritik mot läkaren.

PON menade i sin bedömning att en läkare får finna sig att bli namngiven, granskad och kritiserad i sin roll som ansvarig för en verksamhet. Även om läkaren fått komma till tals hade det inte vägt upp den mycket negativa rubriken och de allvarliga anklagelserna i artikeln. PON gick därmed emot PO som ansett att tidningen inte kunde klandras.

Det tredje fallet som ska beskrivas här avser en politiker på en mindre ort på Västkusten. Politikern visade sig vid en poliskontroll ha haft alkohol i blodet. Politikern som hade tunga förtroendeuppdrag medgav att han druckit kvällen innan och accepterade ett strafföreläggande. Han fick däremot behålla körkortet. Politikern namngavs i lokaltidningen.

Tidningen hade under samma period skrivit om fel på polisens alkoholmätare. Ett stort antal personer hade fått felaktiga värden uppmätta. Det visade sig att det hade drabbat även politikern. Enligt PO borde tidningen ha kontrollerat fakta bättre innan de namngav politikern i tidningen. PON ansåg att tidningen hade brutit mot god publicistisk sed.

I denna kategori finns också PON:s fällning av en tidskrift som hade missförstått ett domstolsutslag. Det finns även ett fall där en person som hade begått ett allvarligt brott fick sina gamla synder uppräknade. PON menade att därmed blev det möjligt för de som kunde koppla dessa gamla uppgifter till mannen att också identifiera honom som den som gjort sig skyldig till det nu omskriva brottet. PON menade att mannen därmed blivit utsatt för en publicitetsskada.

Myndighetspersoner och andra offentliga företrädare

Totalt tolv fällande beslut i PON har tillförts denna kategori.⁹ De flesta besluten avser tjänstemän vid olika myndigheter, i en del fall rör besluten företagsledare och andra offentliga personer. I elva av de tolv fallen handlar det om uppgifter som berör dem i deras egenskap av tjänstemän och offentliga personer.

”Fruktar sabotage av chef på länsstyrelsen.” Så löd rubriken i en kvällstidning och den som fruktade sabotage var en representant för Jägarförbundet. I pappersversionen och på tidningens webbplats namngavs chefen för miljövårdsenheten. Jägarförbundet uttryckte i tidningen misstanken att chefen skulle kunna tänkas sabotera fällor som var utsatta för att fånga lodjur.

Chefen kände sig utpekad och illa berörd av beskyllningarna. Tidningen påpekade i sitt svar till PO att den inte hade tagit ställning utan bara återgett vad Jägarförbundets representant uttalat. Tidningen ansåg också att chefen hade en sådan position att hon måste anses få tåla att bli namngiven.

I sitt beslut förklarade PO att en tidning måste förhålla sig kritisk till sina nyhetskällor och kontrollera sakuppgifter. En enkel kontroll hade enligt PO visat att det inte fanns någon grund för att chefen skulle saboterat fällor, än mindre ha använt sin position för att bedriva sabotage. Uppgifterna var enligt PO ägnade ”att allvarligt skada hennes trovärdighet i sitt yrke”. PON fällde tidningen för att ha brutit mot god publicistisk sed.

En lokaltidning i norra Sverige publicerade en insändare om FRA. Insändarskribenten varnade för det integritetsintrång som skribenten ansåg skulle följa med den s.k. FRA-lagen. Redaktionen illustrerade insändaren med en bild från FRA där två namngivna personer arbetade vid sina datorer. De två identifierade personerna kände obehag över att behöva figurera i sammanhanget och befarade att de kunde utsättas för hot. Tidningen uppgav att den hade förståelse för detta men sade sig inte haft kännedom om att de två personerna hade slutat sina anställningar vid FRA. Bilden hade tidningen hämtat från en bildbyrå.

⁹ Till denna grupp har förts PON:s ärenden med expeditjonsnummer: 4, 23, 27, 30, 39, 43, 47, 60, 66, 82, 89 och 91.

PO menade att tidningen genom namngivningen och bilden hade utpek-
kat anmälaren i ett känsligt sammanhang och att bilden saknade allmän-
intresse. PON ansåg att tidningen åsidosatt god publicistisk sed.

Det tredje exemplet handlar om en socialsekreterare som blivit JO-
anmäld. Enligt tidningens yttrande till PON får tjänstemän som beslutar
i ärenden som berör enskilda finna sig i att bli namngivna. Visserligen
höll PO med i själva grundfrågan, men i det aktuella fallet var artikeln om
JO-anmälan mot socialsekreteraren ”utomordentligt ensidigt vinklad”.
Socialsekreteraren framställdes därför i en ofördelaktig dager och arti-
keln var även i övrigt missvisande. PON ansåg att tidningen hade brutit
mot god publicistisk sed.

Det sista exemplet i denna kategori gäller en publicering av uppgifter om
en socialsekreterare som fått svåra skador efter att ha blivit attackerad av
en klient med en penna. Tidningen beskrev ingående kvinnans skador
och en bild på skadan publicerades.

Enligt PON var det försvarligt att skriva om händelsen men inte att in-
gående beskriva hennes skador och publicera en närbild på hennes öga.
PON förklarade att extra hänsyn måste visas mot brottsoffer och kland-
rade tidningen för att den hade åsidosatt god publicistisk sed.

Bristande källkritik och uteblivet genmäle

PO/PON gör inga bedömningar av hur tidningarna har fått fram sina
uppgifter. Inte heller görs det någon bedömning i största allmänhet av
källorna eller uppgifternas tillförlitlighet. Det är endast om någon enskild
har lidit skada som PO/PON gör en bedömning om tidningen haft till-
räckligt underlag och gett en allsidig bild av händelsen.

Som sagts ovan prövas också om en enskild, ett företag eller en organisa-
tion har fått bemöta uppgifter. Det kan ha betydelse för bedömningen
om bemötandet skett i direkt anslutning till den anmälda publiceringen
eller i efterhand.

I undersökningen hänför sig tolv fall till denna grupp.¹⁰

¹⁰ Till denna grupp har förts PON:s ärenden med expeditonsnummer: 11, 12, 21, 32,
42, 53, 54, 71, 72, 74, 83 och 85.

I lokaltidningen fick en servitris utförligt kommentera och berätta om arbetsförhållandena på en krog på orten. Nyheten slogs upp stort under rubriken "Sparkad servitris får 400 000 i skadestånd" och "Norrtäljekrögare sägs ha hotat personalen till livet".

PO fann att tidningens redovisning vad gällde servitrisens krav på skadestånd var "i sak förvirrad". Det hade skadat krögaren enligt PO. PO konstaterade också att tidningen hade berättat att polisanmälan mot servitrisen för stöld lagts ned medan tidningen valde att inte nämna att även utredningen mot krögaren för olaga hot avskrivits. Enligt PO ökade skadan för krögaren genom att han inte hade fått bemöta anklagelserna.

Till skillnad från PO ansåg PON att uppgifterna i artikeln medfört att krögaren endast i begränsad omfattning hade blivit utpekad för andra. Men enligt PON hade artikeln "ensidigt" återgett servitrisens uppfattning. Artikeln innehöll en rad negativa uppgifter som krögaren borde ha fått bemöta menade PO. Tidningen fälldes av PON för att ha brutit mot god publicistisk sed.

Det andra exemplet i denna grupp gäller organisationen Adoptionsforum. Adoptionsforum hade förvägrats att kommentera uppgifter i en tidskrift. Enligt tidskriften hade Adoptionsforum "behandlat barn som om de vore varor". I artiklarna anklagades Adoptionsforum för att ha "adopterat barn illegalt".

I sin anmälan till PO hävdade Adoptionsforum att tidskriften hade använt oetiska arbetsmetoder och lämnat felaktiga uppgifter. PO tog inte ställning till uppgifterna i sak och när det gällde arbetsmetoderna hänvisade PO anmälaren till Journalistförbundets yrkesetiska nämnd. Däremot klandrade PO tidskriften för att den inte hade gett Adoptionsforum möjlighet att kommentera uppgifterna. När Adoptionsforum begärde att i efterhand få bemöta uppgifterna vägrade tidskriften att ta in genmälet. Det ansågs vara förvirrat och för långt. Dessa skäl för refusering underkände PO. PON fällde tidskriften för att ha brutit mot god publicistisk sed.

Det tredje exemplet berör en person som i lokaltidningen framställdes som klandervärd och med ett förflutet som livvakt åt Saddam Hussein. Artikeln skrevs efter en brand i en fastighet som tillhörde den utpekade. Enligt tidningen kunde branden vara anlagd. Enligt tidningen hade mannen uppträtt hotfullt och det hade gjorts anmälningar om svartbygge på tomten.

Läsare som var bekanta med orten kunde genom uppgifterna i tidningen få reda på vilken fastighet det gällde. Därigenom blev enligt PO fastighetsägaren utpekad ”för en viss krets”. PO menade att om tidningen hade kontrollerat uppgifterna om svartbygge hade den insett att det inte fanns någon grund för anmälningarna. Därtill ansåg PO att mannen hade framställts som en tvivelaktig person och att tidningen förmedlat ”lösa påståenden” som misskrediterade honom. Uppgifterna fick stå oemotsagda vilket skadade mannen menade PO. De skador tidningen förorsakat honom hade inte ens kunnat avhjälpas av en uppföljande artikel menade PO. PON fann att tidningen brutit mot god publicistisk sed.

I ett fall med en rektor publicerade tidningen bl.a. mycket integritets-känsliga uppgifter ur sekretessbelagda handlingar. Även om en rektor måste tåla offentlighet var det inte försvarligt att lämna uppgifterna. PO ansåg dessutom att det var ”oförlåtligt” att ”tidningen inte låtit honom komma till tals”. Tidningen borde ha kontaktat rektorn för att få dennes kommentar (mer om detta fall i kapitel 3.4.4 nedan).

Övrigt

Tre fall har hamnat i denna restgrupp.¹¹

En lokaltidning i Stockholm publicerade en artikel om att många ungdomar inte vågar vittna. För att göra frågan begriplig och konkret intervjuade tidningen en 14-åring som hade vittnat mot en jämnårig i domstol. Vittnets namn och ålder angavs och tidningen publicerade även en bild på honom.

I sin anmälan mot tidningen vände sig 14-åringens mamma bl.a. mot att tidningen inte hade inhämtat hennes tillstånd för att intervjua sonen. Tidningen replikerade att det är viktigt att barn vågar träda fram och stå för något trots att det kan innebära risker och kännas obehagligt. Det var själva utgångspunkten för artikeln och därmed var det självklart att låta 14-åringen träda fram menade tidningen i sin inlaga till PO.

PO och PON klandrade tidningen. Enligt PON ”måste” publicering av bilder och texter där barn blir identifierade godkännas av vårdnadshavaren. Och även om en tidning får ett sådant godkännande kan den enligt PON inte frånsvara sig allt ansvar utan har att göra en självständig bedömning av följderna av en publicering.

¹¹ Till denna grupp har förts PON:s ärenden med expeditjonsnummer: 63, 80 och 103.

Det andra fallet handlar om förlöjligande. En tidning publicerade en bild på en man och hans hund. Såväl mannen som hunden kunde identifieras och hade försetts med var sin pratbubbla. Mannen på bilden sade att ”Nä, om man skulle ta och svinga fanskapet ett par varv över skallen” medan hunden lovade att göra slut på husse om han tog fram ännu en frolic.

Mannen uppskattade inte skämtet utan anmälde publiceringen till PO. Enligt PO får offentliga personer finna sig i att bli förlöjligade och utsatta även för grova skämt. Men att rikta dråpligheter och sarkasmer mot privatpersoner är inte försvarligt. Bilden var enligt PO inte oförarglig och det kunde uppfattas som att det som sades i pratbubblan uttryckte mannens uppfattning. PO uttryckte förståelse för att mannen hade känt sig kränkt och menade att skadan endast delvis uppvägdes av ett tillrättläggande i tidningen i efterhand. PON klandrade tidningen för att ha åsidosatt god publicistisk sed.

Under vinjetten ”skvaller på stan” publicerade en tidning uppgifter om att en namngiven fotograf skulle ha sänt saftiga fakturor för bilder som tidigare varit fria för publicering. Den upphovsrättstvist som notisen avsåg löstes senare genom att fotografen fick ersättning. Enligt PO förmedlade notisen en bild av att fotografen använde oseriösa företagsmetoder. Att notisen förekom under en vinjett som antydde att det var skämt förminskade inte publicitetsskadan. PON fällde tidningen för att ha brutit mot god publicistisk sed.

3.2.4 Särskilt om fällningar vad gäller den personliga integriteten

I denna grupp ingår 14 fällningar och ett fall där PON har friat. Till denna grupp har i så stor utsträckning som möjligt förts fall som enbart rör enskildas privata angelägenheter. Med det avses här händelser och uppgifter som normalt är att betrakta som en angelägenhet för den enskilde och därmed i normalfallet har ett lågt eller obefintligt allmänintresse.¹²

Ambitionen har varit att avgränsa gruppen enbart till de fall som verkligen rör personliga förhållanden hos enskilda. PON-fällningar som rör offentliga personer som agerar inom sitt uppdrag och enskilda som utmålas som brottslingar har sorterats in i egna grupper. Sorteringen har gjorts för att försöka ge en bild av vilka typer av integritetsbrott som förekommer och hur de bedöms inom det pressetiska systemet.

¹² Till denna grupp har förts PON:s ärenden med expeditonsnummer: 1 (fariat), 19, 21, 49, 69, 70, 73, 98, 99, 103, 104, 111, 113 och 114.

Integritetskränkning av psykiskt sjuk

I en storstadstidning förekom en för många upprörande skildring av situationen för en 30-åring med psykiska funktionshinder på ett grupphem. Kvinnans förnamn, namnet på hemmet och mammans fullständiga namn publicerades.

Dotterns handikapp beskrevs i artikeln. Mammans berättelse om vanvård där dottern tvingades leva bland sopor och myror och inte fick sina tänder borstade var ingående och stark. Dottern, som hade en s.k. förvaltare, anmälde publiceringen till PO. Enligt anmälan hade kvinnan utsatts för ett integritetsintrång och samtycke hade inte inhämtats från förvaltare.

Att återge uppgifter om situationen på ett grupphem ansåg PO ha ett allmänintresse. Men med tanke på den närgångna beskrivningen av kvinnans belägenhet och att hon kunde identifieras borde tidningen ha reflekterat över om en publicering inte skulle kunna bli integritetskränkande. PON fann att uppgifterna var mycket integritetskänsliga och att namnpubliceringen inte hade varit nödvändig för att skildra förhållandena på grupphemmet. Tidningen klandrades för att ha brutit mot god publicistisk sed.

Rektor fick sitt förflutna exponerat

En tidning i Norrland lämnade ingående uppgifter om en rektor i kommunen. Kritik från elever och misstankar om sexuellt ofredande hade riktats mot honom när han arbetat som lärare i en annan kommun. Misstankarna om sexuellt ofredande hade avskrivits. Mannen fick bl.a. därför inte sin provanställning som rektor förlängd.

PO bedömde att mannen var utpekad. Enligt PO fanns det ett allmänintresse att berätta om rektorns förflutna eftersom han genom sin position hade inflytande över de ungas liv. Enligt PO innebar en av publiceringarna att tidningen spädde på med ”mycket integritetskränkande uppgifter ur sekretessbelagda dokument, i en situation där anmälaren redan fått lämna sin tjänst”. PON ansåg att tidningen hade brutit mot god publicistisk sed.

Utpekande och uppgifter om psykisk ohälsa

Att en restaurangägare i en mindre kommun hade blivit attackerad med kniv av en anställd ägde ett allmänintresse enligt PO. Tidningens uppgifter om den anställde var detaljerade, bl.a. återgavs att han medicinerade mot sin psykiska sjukdom.

Tidningen anförde till PO att namnet i artikeln var fingerat. Det begränsade det antal personer som kände till mannen, hans funktionshinder och var han arbetade kände också till händelsen redan före publiceringen. Mannen hade därmed inte blivit allmänt känd enligt tidningen.

PO kritiserade tidningen för att den ensidigt återgett restaurangägarens version av händelsen samt att det i artikeln lämnades integritetskänsliga uppgifter. Mannen borde getts möjlighet att bemöta uppgifterna. PO menade också att uppgiften om krögaren och restaurangens namn var tillräckliga ”för att en vid krets skulle kunna räkna ut” vem den anställde var. PON instämde i PO:s bedömning och tillade att mannen tillfogats en ”oacceptabel publicitetsskada genom de onödigt långtgående uppgifter av integritetskänslig natur som lämnades”.

Känsliga uppgifter om könsbyte m.m.

En kvällstidning publicerade en lista över fäder som inte hade betalat underhåll till sina barn. Männen var anonymiserade och bilder på de 17 ”värsta” var pixlade. En av männen anmälde publiceringen till PO.

Enligt tidningen hade den gjort tillräckligt för att personerna inte skulle kunna identifieras. PO delade inte den uppfattningen i det anmälda fallet utan hävdade att boende på samma ort som mannen hade kunnat identifiera honom, bl.a. genom att ett fotografi avslöjade hans frisyr och kroppshållning. I artikeln framkom att mannen hade bytt kön, att hon varit gift två gånger och att hon förnekade att hon var far till två barn. Uppgifterna var sammantaget tillräckliga för att den ”krets av personer som kunde förstå vem publiceringen handlade om” fick vetskap om ”integritetskänsliga uppgifter”.

Hundägares integritet kränkt

En 40-årig hundägare på en mindre ort i Småland misstänktes för djurplågeri. Enligt uppgift hade mannen tagit upp sin hund och kastat den i gatan. Polisutredningen om djurplågeri lades ned. Det som PO bedömde som publicitetsskada var inte själva händelsen med hunden utan bilden på

hunden som var tagen i ägarens lägenhet. Bilden gav enligt PO intryck av att hundägaren ”lindrigt sagt” hade det stökigt och ”levde oordnat”.

Hundägaren kände sig utpekad och blev enligt egen uppgift identifierad när han kom till sitt arbete. På den lilla orten surrade det av rykten enligt mannen.

PO förklarade att det var illa att mannen blev omskriven som misstänkt djurplågåre utan att själv få komma till tals i artikeln. Värre var enligt PO att bilden kränkte hans personliga integritet genom att den ”obarmhärtigt” avslöjade personliga förhållanden. PON instämde och menade att tidningen hade brutit mot god publicistisk sed.

Vandrande dement kränkt

En tidning i Skåne berättade om en dement person på en mindre ort som bodde på samhällets äldreboende. ”När kroppen är frisk men hjärnan inte längre fungerar kan det bli problem”, hette det i artikeln. Tidningen redogjorde för att personalen inte kunde kontrollera kvinnan som lämnade hemmet för att bege sig till de bostäder där hon bott. Kvinna hade bl.a. hittats på toaletter i andras bostäder och hon hade också uppmanat de boende att försvinna från hennes hem. En person hade haft besök av kvinnan 20 gånger under ett dygn.

Anhöriga till kvinnan ifrågasatte hur tidningen kunde hänga ut en dement person på det sätt som hade skett. PO konstaterade att kvinnan var välkänd på orten och genom tidningen nu hade blivit utpekad inför en ”vid krets av personer”. Enligt PO var den ”närgångna beskrivningen” av kvinnans sjukdom och beteende ”djupt integritetskränkande”. PON instämde i bedömningen.

Intrång i privatlivets helgd efter självmord

Två tidningar anmäldes för sina skildringar av ett självmord. PO fann det angeläget att tidningarna hade rapporterat om kritik mot psykiatri och att HSAN varnat två läkare vid ett universitetssjukhus med anledning av en ung patients självmord.

Det PO reagerade emot var att uppgifterna i tidningarna var så detaljerade. Personen som hade begått självmord ”var lätt att identifiera” för tidningens läsare på orten. Identifieringen i kombination med att tidningarna lämnade detaljerade uppgifter om symptom och sjukdomsberättelser

gjorde att PO klandrade tidningarna. Tidningarna hade enligt PO gjort ett ”intrång i privatlivets helgd för hans anhöriga” och förorsakat en oförsvarlig publicitetsskada och ”därtill stor smärta”. PON beslutade att klandra tidningarna för att de hade brutit mot god publicistisk sed.

Kränkande, plågsamma och omotiverade uppgifter

En kvällstidning rapporterade i sin pappersutgåva och på sin webbplats att polisen hade gripit en författare som köpt kokain i en lägenhet i Stockholm. En bild tagen i mörker visade platsen där han greps. I samband med artikeln om författaren berättade tidningen att polisen funnit en död kvinna i langarens lägenhet. Enligt tidningen hade kvinnan sannolikt avlidit av en överdos. Brott kunde enligt tidningen inte uteslutas.

Uppgifterna i tidningen ledde till att kvinnans dotter och hennes tidigare man enligt egen utsago utsattes för stora påfrestningar och stress. Uppgifterna var inte sanna utan kvinnan hade avlidit på sjukhuset och att det skulle röra sig om en överdos var bara spekulation.

Det är inte ”tu tal om att” tidningen på ett lättvindigt sätt vidarebefordrade polisens spekulationer om kvinnans död menade PO i sitt utslag.

Den avlidna kvinnan gick att identifiera av en krets i flickans närhet och uppgifterna ”var kränkande för kvinnan och plågsamma för hennes anhöriga”. Det var också enligt PO omotiverat att lämna uppgifterna. PON instämde och ansåg att tidningen brutit mot god publicistisk sed. Fem ledamöter markerade att de var skiljaktiga. Enligt deras uppfattning var uppgifterna om kvinnan knapphändiga och av bilden som var tagen i mörker gick det inte att se var den var tagen. Därmed kunde kvinnan inte anses ha blivit utpekad i en vidare krets menade de skiljaktiga.

Kränkning av mördad

Enligt en regiontidning blev en man som hittats i en grusgrop mördad. I artikeln lämnades detaljerade uppgifter om mannens liv och brottsliga förflutna. Han påstods ha levt under oordnade sociala förhållanden, missbrukat narkotika, lidit av psykisk ohälsa och haft täta återfall i kriminalitet. Artikeln innehöll detaljerade uppgifter från fyndplatsen, t.ex. att kroppen var svårt sargad.

Den avlidnes mamma anmälde artikeln till PO. Hon reagerade också mot kommentarer på tidningens webbplats som hon ansåg sårande. PO me-

nade att tidningarna enligt de pressetiska reglerna ska visa största möjliga respekt för brottsoffer. Försiktighet måste enligt PO iakttas vad gäller detaljer kring händelser och fynd på brottsplatsen. Tidningen hade i det här fallet gått över gränsen och inte visat ”offret och dennes anhöriga den hänsyn som kan förväntas av tidningen”. PON instämde och fällde tidningen för att ha brutit mot god publicistisk sed.

Kritiserad exponering av underhållsväst

I en lokaltidning redogjordes för att en före detta hög militär hade försökt få sänkt underhållsbidrag till sina barn. Artikeln redogjorde i detalj för fallet samt lämnade uppgifter om mannens lön och position inom försvaret.

PO konstaterade i sitt beslut att mannen sedan han hade lämnat försvaret inte längre var att ”betrakta som en offentlig person som måste acceptera ingående granskning i medierna”. Enligt PO var underhållsväster ”i hög grad privata angelägenheter som medierna vanligen bör avhålla sig från att rapportera om”. Det aktuella fallet utgjorde inget undantag i det avseendet. Tidningen hade därför kränkt mannens privatliv. PON klandrade tidningen för att den hade åsidosatt god publicistisk sed.

Nakenbilder kränkte modell

En regiontidning gjorde ett reportage om en krokikurs vid universitetet på orten. På bilder i pappersversionen och på tidningens webbplats publicerades flera bilder där modellen syntes. Enligt modellen hade hon blivit lovad att det av bilder som skulle publiceras inte skulle gå att identifiera henne. Hon hade däremot inget emot om hon figurerade på bilderna om hon bara syntes suddigt och otydligt i bakgrunden.

PO ansåg att bildpubliceringarna gjorde att kvinnan kunde identifieras trots att hennes ansikte inte syntes eftersom hennes namn angavs i artikeln. En persons nakna kropp är ”något mycket privat och integritetskänsligt” menade PO. I detta fall publicerades flera bilder som var mycket närgångna och tagna ur olika perspektiv. Bilderna slogs upp stort och på webbplatsen kunde läsarna ta del av ytterligare bilder i en ”bildspecial”. PON fann att tidningen hade åsidosatt god publicistisk sed.

3.2.5 Integritetskränkningar på ledar- och debattplats

Enligt PO ingår det i den pressetiska traditionen att det ska vara högt i tak på tidningarnas debattsidor. Människor som självmant träder fram i

offentligheten måste enligt PO ”tåla kritik och även skarpa polemiska formuleringar när deras åsikter och gärning debatteras”.

Yttrandet finns med i ett beslut gällande en tidning i en medelstor stad. Fallet gällde en person som offentligt hade framfört sina teorier och åsikter om hanteringen av barn som offer. Den före detta polisens värderingar ifrågasattes i en artikel i tidningen av en insändarskribent. Utöver ett ifrågasättande av teorierna lämnades också uppgifter om den före detta polisens uppväxt på ett barnhem och i en miljö präglad av moralpanik och sexuell fixering. Detta hade påverkat hennes omdöme som expert i sexualbrottsmål. Hon påstods vara offer för en livslögn.

Den insinuerande tonen i insändaren och uppgifterna ”om det mest privata i livet ska ingen människa behöva stå ut med” förklarade PO. Det gäller även offentliga personer och publiceringen kan inte försvaras i ”den fria debattens namn” menade PO. PON höll visserligen med PO om att den före detta polisen åsamkats en publicitetsskada. Men av hänsyn till betydelsen av en öppen debatt fann nämnden att tidningen inte borde klandras.

Två ledamöter i nämnden anmälde skiljaktig mening och menade att gränsen för det godtagbara hade passerats med råge genom att synnerligen privata uppgifter spritts via tidningen.¹³

Det förekommer flera sådana fall under de senaste åren där PO och/eller PON höjt tröskeln för vad som ska anses utgöra publicitetsskada bara för att uppgifterna framförts på en debatt- eller ledarsida.

3.2.6 Särskilt om webbpubliceringar

Merparten av de artiklar som PON fällde under året hade även publicerats på olika webbplatser. När innehållet varit detsamma eller i stort sett detsamma har fällningarna avsett bägge publiceringarna.

Det finns också exempel på fällningar som enbart avsett sådant som varit publicerat på webbplatser. Det kan som i ett fall handla om läsarkommentarer som har känts som extra salt i såren på personer som varit utsatta för publicitetskränkningar.

En lokaltidning i södra Sverige publicerade en artikel på sin webbplats om en anställd som hade stämt sin arbetsgivare. I anslutning till artikeln gavs läsarna möjlighet att kommentera artikeln. Bland annat påstods i en kommentar att det var ”dömda knarkare” som drev verksamheten.

¹³ PON, expeditionsnummer 1/2009.

Företagets verkställande direktör menade att inlägget var ren smutskastning. VD:n hade fått löftet att inlägget skulle tas bort av redaktionen. Det skedde dock först långt senare. I sitt svar till PO tillstod tidningen att kommentaren aldrig borde ha publicerats och att kommentaren nu hade tagits bort. Tidningen hade nu också ”understrukit för webbredaktionen” att de etiska reglerna även gäller för kommentarer på webbplatsen.

PO gjorde bedömningen att publiceringen av kommentarerna inte var försvarliga eftersom de innebar ”tillmälen mot enskilda”. PON instämde och klandrade tidningen för att ha åsidosatt god publicistisk sed.

4. Kommentarer, frågor och slutsatser

4.1 Lagen och självsaneringen skapar etiken

Den grundlagsreglerade yttrandefriheten anger ramarna för yttrandefriheten. Brottskatalogen anger vilka brott som ska anses vara tryck- och yttrandefrihetsbrott. Bestämmelser i grundlagen om särskild åklagare och juryprövning reglerar hur överträdelser ska prövas. I TF finns också en instruktion till dem som är satta att vaka över tryckfriheten som höjer tröskeln för fällande utslag.

Inom denna ram verkar den formaliserade pressetikerna med de etiska reglerna för press, radio och tv och med PO/PON som prövande instanser. Det är en självsanerande och frivillig verksamhet som leds och finansieras av pressens branschorganisationer. Från medierna framhålls med viss ihärdighet att verksamheten behövs för att slippa lagar som begränsar mediernas möjligheter att förmedla information och driva opinion.

Den formaliserade pressetiken i form av de etiska reglerna och PO och PON sätter som regel snävare gränser än grundlagen. Men tillsammans med grundlagarna och rättspraxis bildar det självsanerande systemet en övergripande pressetik eller rättare sagt medieetik.

4.2 Lagen och det pressetiska regelverket

Nedan görs ett försök att se likheterna och skillnaderna mellan det pressetiska systemet och grundlagsregleringen. Utgångspunkten är den indelning i grupper som görs ovan vad gäller PON:s fällningar 2009.

Brott och klandervärt leverne

De PON-fall där enskilda utmålas som brottsliga eller i övrigt klandervärda i sitt leverne skulle sannolikt mycket väl kunna prövas i en tryck-

eller yttrandefrihetsrättegång. TF och YGL ger enskilda och i vissa fall även det allmänna möjlighet att väcka åtal för förtal.

Utan någon djupare analys är det inte förhastat att säga att de pressetiska reglerna och PO/PON:s uttolkning av dem innebär en avgjort strängare ordning än vad som följer av grundlagen. Så ska det ju också vara eftersom det i grundlagen rör sig om straffansvar.

Myndighetspersoner och andra offentliga företrädare

Även här skulle det i många fall vara möjligt för en enskild tjänsteman att väcka åtal för förtal. Men möjligheten till framgång är självklart större hos PO/PON än vid ett enskilt åtal. När det inte rör sig om rent personliga uppgifter får offentliga personer anses tåla en kritisk granskning såväl medieetiskt som yttrandefrihetsrättsligt.

Bristande källkritik och uteblivet genmäle

PON kritiserar ofta pressen för att bara ha hört en sida eller inte varit tillräckligt kritisk till uppgifter från olika källor. Bristande källkritik får många gånger till följd att enskilda utsätts för en publicitetsskada.

Enligt de pressetiska reglerna (punkt 13) ska medierna ”sträva efter att återge alla parterers ståndpunkt” och när det är befogat i efterhand vara generösa med att ta in genmäle. Någon motsvarande rätt till genmäle finns inte i grundlagen. Det har inte ansetts förenligt med ensamansvaret att ha en sådan ordning. Däremot kan straffet vid brott påverkas om felaktiga uppgifter har korrigerats.

TF/YGL berör inte frågan om källkritik på ett mer allmänt plan. Däremot prövas ”källkritiken” vid förtalsmål. Utöver att det ska ha varit försvarligt att lämna uppgifterna ska de vara sanna eller den ansvarige ska ha haft skälig grund att tro att de var sanna.

Personliga integriteten

De brott som kan begås i grundlagsskyddade medier kan något förenklat delas in i tre grupper: Brott mot samhället, bl.a. spioneri, brott mot det allmänna, bl.a. hets mot folkgrupp, och brott mot enskilda, bl.a. förtal.

Det pressetiska systemet prövar bara frågor som rör enskilda. När det gäller enskilda prövas bara frågan om förtal och förolämpning enligt TF/YGL. Den pressetiska prövningen däremot begränsas inte till förtal och förolämpning utan omfattar allt som kan tänkas ”kränka privatlivets helgd”. Enligt de pressetiska reglerna ska utgivare ”skydda enskilda mot oförskyllt lidande” och noga överväga ”publicitet som kan kränka privat-

livets helgd”. Pressetiken manar till stor försiktighet vid rapportering av självmord och självmordsförsök. Brotts- och olycksoffer och deras anhöriga ska visas hänsyn. De pressetiska reglerna höjer också ett varnande finger för att rapportering av sexuell läggning, etnicitet m.m. kan leda till att enskilda utsätts för missaktning.

Det pressetiska systemet går alltså längre än grundlagen när det gäller värnet av den personliga integriteten.

4.3 Frågeställningar

Nedan ställs ett antal frågor främst när det gäller integritetskränkningarna men även om kommitténs fortsatta arbete.

1. Frågeställning: Hur skulle det pressetiska systemet med sin självsanering påverkas om ett integritetsbrott införs i brottskatalogen? Finns det en risk att mediernas intresse för att upprätthålla systemet skulle minska eller helt upphöra?

2. Frågeställning: Är det önskvärt att det självsanerande systemet ersätts med lagstiftning och att integritetsintrång prövas i domstol istället för i en partssammansatt nämnd?

3. Frågeställning: Hur allvarliga är de 14 integritetsintrång som beskrivs ovan?

4. Frågeställning: Är det troligt att dagens reglering om förtal och förölämpning i TF/YGL skulle kunna leda till fällande dom i något av de 14 fallen ovan?

5. Frågeställning: Är det sannolikt att en straffbestämmelse om ”grova och oförsvarliga” kränkningar resp. kränkningar som medför ”allvarlig skada eller stort lidande” skulle fånga in de fall ovan där PON uttalat att tidningen brutit mot god publicistisk sed?

6. Frågeställning: Är det önskvärt och angeläget att de allvarligare PON-fällningarna vad gäller integriteten skulle fångas in av en bestämmelse i brottskatalogen?

7. Frågeställning: Hur skulle bedömningen av behovet av ett integritetsbrott i grundlagen påverkas om den pressetiska självsaneringen kom att omfatta även radio och tv samt icke traditionella medier som verkar inom det grundlagsskyddade området?

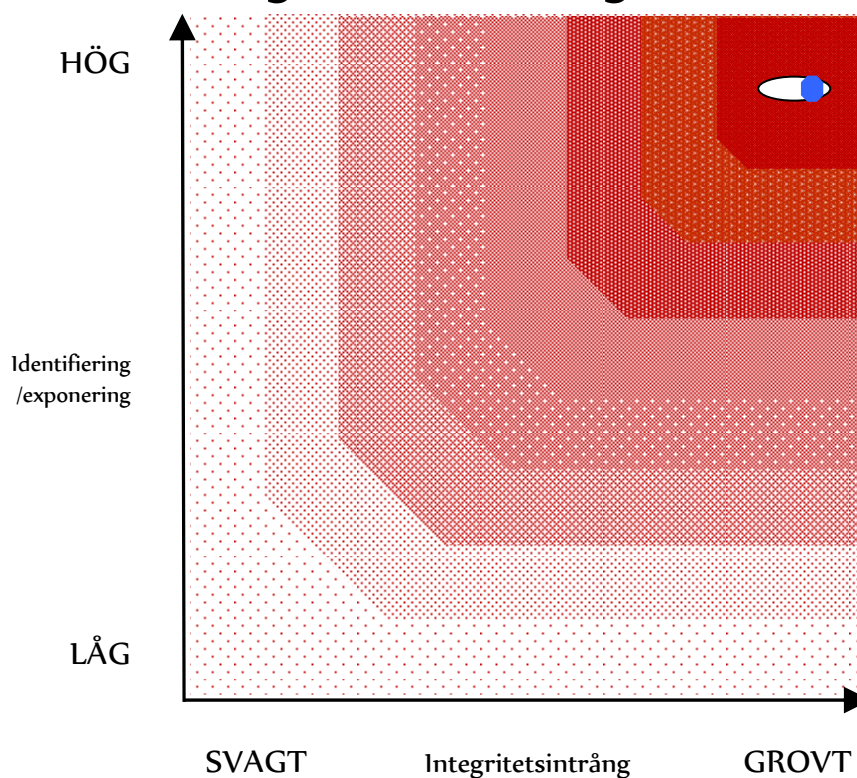
4.3 Det fortsatta arbetet

Frågeställning: Finns det ett värde i att sammanställa uppgifter om PON:s fällningar från något tidigare år för att se om det skett någon förändring över tid?

Frågeställning: Finns det intresse av en mer systematisk jämförelse mellan de pressetiska reglerna och TF/YGL:s brottkatalog?

Frågeställning: Är det av värde att i detalj belysa ett fall för att ytterligare konkretisera och fördjupa diskussionen? Det skulle kunna ske genom att ta fram den ursprungliga publiceringen och den brevväxling som föregår PO och PON:s beslut.

Publicitetsskadans allvarlighet – förhållandet mellan identifiering och graden av integritetsintrång

Illustrationen är tänkt att synliggöra hur identifieringen och integritetsintrånget påverkar varandra när det gäller bedömningen av en publicitetsskada. Ju rödare markering en publicering får desto större skada kan förväntas uppstå. Därmed inte sagt att publiceringar som skulle hamna inom det allra rödaste fältet inte kan vara såväl försvarliga som nödvändiga. Allmänintresset av att publicera mycket integritetskänsliga uppgifter om klart identifierade personer symboliseras i illustrationen av ett granskan- de öga.